

УДК 342.9+343.2

В.В. Комлик
аспірант,
Університет економіки та права «КРОК»,
голова Адвокатського об'єднання «Едвайс»

Методологія аналізу категорії «склад правопорушення»

У статті досліджено основні аспекти пізнання складу правопорушення з позиції його дихотомічного поділу на публічне та приватне.

Ключові слова: правопорушення, склад правопорушення, метод, публічне право, приватне право.

В.В. Комлик
аспірант,
Університет економіки і права «КРОК»,
председатель Адвокатского объединения «Эдвайс»

Методология анализа категории «состав правонарушения»

В статье исследованы основные аспекты познание состава правонарушения с позиции его дихотомического деление на публичное и частое право.

Ключевые слова: правонарушение, состав правонарушения, метод, публичное право, частное право.

V. Komlyk
Postgraduate student,
“KROK” University,
Head of Advocacy Association “Edwais”

Methodology of analysis of the category “composition of the offense”

This article explores the main aspects of the study of the offense from his position dichotomous division between public and private.

Keywords: offense, offense composition, method, public law, private law.

Постановка проблеми

Проблеми, пов'язані з теорією складу правопорушення, в основному розглядалися в ході загального розвитку тих чи інших концепцій праворозуміння і не розроблялися в окремий предмет наукового дослідження. При цьому в науковій та навчальній юридичній літературі пробле-

матика теоретичного розуміння категорії «склад правопорушення» висвітлюється в традиційно-легістичному контексті. Нові конструктивно прийняті та адекватно, категоріально закріплені теорії складу правопорушення в даний час відсутні. За такого стану речей наукова література не містить аналізу складу правопорушен-

ня, здійсненого в контексті окремої наукової позиції. Як правило, розділи підручників при визначенні категорії «склад правопорушення» за межі переліку ознак суб'єктивної та об'єктивної сторін – не виходять. З урахуванням чого доцільно звернутися до методологічних витоків теоретичного осмислення правопорушення та, відповідно, його складу як окремого інституту права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вказаній проблематиці присвячено праці Р.А. Ромашова, Н.М. Пархоменко, В.М. Субботіна, О.В. Філонова.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Більш детальному вивченню підлягає категорія «склад правопорушення» як універсального правового інституту, що слугує єдиною правовою підставою для притягнення суб'єкта права до, в тому числі, юридичної відповідальності.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження питання комплексного методологічного пізнання категорії «склад правопорушення».

Виклад основного матеріалу дослідження

Методологія і питання, що з нею тісно пов'язані, є одними з найважливіших і складних проблем науки, у тому числі юридичної. Це пояснюється тим, що методологічні аспекти науки є багатоплановим утворенням, де, зокрема, переплітаються ідеологічні, гносеологічні й онтологічні складові пізнавального процесу [1, с. 25]. При цьому варто зауважити, що методологічний підхід є одним із основних компонентів парадигми і розглядається як сукупність взаємозалежних наукових методів [2, с. 76]. Під методологією ми розуміємо вчення про правила мислення при створенні теорії науки [3, с. 56].

Найавне детермінантне визначення складу правопорушення в залежності від змісту конкретної дефініції можна об'єднати у дві великі методологічні групи, а саме: 1) традиційне (догматичне) розуміння складу правопорушення та 2) сучасне (новітнє). До першої групи ми відносимо науковців,

які дотримуються усталених поглядів в теорії права, відповідно до яких склад правопорушення є нічим іншим як сукупністю його об'єктивних та суб'єктивних ознак, що своєю чергою веде до ототожнення між поняттям предмета та його ознаками. Ця точка зору бере початок, очевидно, з моменту зародження теорії держави і права як навчальної дисципліни. І як ми можемо спостерігати, докорінних змін в термінологічному розумінні складу правопорушення з моменту його виникнення і до сьогодення не зазнав, тобто традиційне розуміння складу правопорушення є нібито своєрідним науковим постулатом, у методологічних рамках якого здійснюються всі подальші наукові викладки.

Сучасне ж розуміння складу правопорушення, на протигагу традиційному, методологічно являє собою цілком новий підхід до оцінки самої природи складу правопорушення. Передумовою виникнення відповідного наукового напрямку є школа реалістичного права, за якою існування держави, в тому числі й інституту юридичної відповідальності/складу правопорушення, є звичайним законом, величчям розуму [4, с. 70]. Відзначимо, що аналіз навчальної та наукової літератури дає достатні підстави дійти висновку про те, що на сьогодні в Україні практично немає теоретиків права, які категорію «склад правопорушення» визнавали б з іншої точки зору, ніж його традиційне розуміння.

Належить також визнати як даність те, що більшість елементів понятійного апарату теорії права дійсно перебуває у статистичному стані. До таких понять можна, наприклад, віднести поняття «функції права», «джерела права», «норми права» і тому подібне. Дещо протилежна ситуація складається у галузевих науках. Зокрема, у кримінальному праві поняття «злочин» у зв'язку із введенням на законодавчому рівні поняття «злочинний проступок» набуває нового забарвлення та змісту. Аналогічним чином ситуація склалася й у сфері господарського права, де розуміння господарської діяльності з кожним роком стає більш всеохоплюючим, оскільки має місце об'єктивний

розвиток господарсько-виробничих та господарсько-організаційних відносин. Галузеві науки більш тісно прив'язані до практики та змін у законодавстві, натомість загальна теорія права такого зв'язку не має. З досягненням ідеального наукового балансу саме загальна теорія права повинна б мати першочергове відношення до процесу законотворення, даючи відповідь законодавцю на запитання: «Як повинно бути?», а галузеві науки у такому випадку відповідатимуть на запитання: «Як насправді є?».

Одним із методів теорії держави і права є метод прогнозування, який полягає у науковому передбаченні подальшого розвитку права і держави на основі адекватного відображення його об'єктивних закономірностей. Основна форма реалізації методу прогнозування полягає у моделюванні майбутньої держави, її правової системи і шляхів удосконалення кожного з ланцюгів її структури («погляд у майбутнє»). Іншими словами – це науково обгрунтоване передбачення перспектив розвитку складу правопорушення, а також власне сам процес його отримання [5, с. 164]. З урахуванням вище викладеного, методологічне розуміння складу правопорушення *повинне відображати, серед іншого, також і об'єктивні закономірності подальшого розвитку даного інституту, передбачати те, яким буде склад правопорушення через п'ять, десять, двадцять чи навіть п'ятдесят років*. В основу такого бачення вже закладено ідею можливої (потенційної) зміни юридичних понять і категорій.

Галузь права – це відносно самостійна частина системи права, яка складається з правових норм, що регулюють якісно специфічний вид суспільних відносин своїм особливим методом [6, с. 65]. Засоби філософії в даному випадку відіграють пізнавально-методологічну роль, формуючи теоретичне вирішення проблем світогляду, виробляючи загальний цілісний погляд на світ/право [7, с. 9].

У навчальній літературі галузі права пов'язуються з його структурною будовою і уявляються як своєрідний «скелет» пра-

вової системи, каркас, на який спирається система законодавства [8, с. 55]. За місцем у правовій системі всі галузі права можна поділити на:

1) *фундаментальні* (профільні), як структурні утворення в масиві права, що характеризуються юридичною первинністю, мають вихідний характер та застосовуються при формуванні правових режимів інших галузей права (конституційне право, цивільне, кримінальне та інші галузі права);

2) *спеціальні*, в яких головні правові режими модифіковані, пристосовані до особливих сфер життя суспільства (земельне, сімейне);

3) *комплексні*, для яких характерне сполучення різноманітних інститутів профільюючих (фундаментальних) та спеціальних галузей права (митне право, морське, повітряне, трудове та інші галузі права);

За субординацією галузі права можна поділити на (1) матеріальні (за допомогою яких здійснюється вплив на суспільні відносини) та (2) процесуальні (встановлюють процедуру здійснення законних прав, свобод і обов'язків). Для наукового дослідження категорії «склад правопорушення» має бути обрано лише фундаментально-матеріальні галузі права: кримінальне, адміністративне, цивільне та, як виняток, господарське. Такий стан речей пояснюється необхідністю концентрації уваги лише на таких елементах складу правопорушення, що так чи інакше стосуються більшості галузевих наук та, відповідно, його елементів. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність відштовхування від індивідуально визначених ознак. Тобто мова йде про те, що склади правопорушень галузевих теорій характеризуються універсальністю та юридичною первинністю, вони мають вихідний характер відносно галузей права.

За основу утворення одиниць сукупності, розташованих у певному істотному відношенні та наділених однією чи декількома ознаками групування, було взято предмет та метод правового регулювання. Саме тому науковий огляд складу правопорушення повинен здійснюватися з позицій

публічного та приватного права. Хотілося б звернути увагу на те, що до цього часу перспектива дослідження складу правопорушення з позиції застосування поділу права на публічне та приватне у доктрині не розглядалася.

Висновки

На сьогодні категорія «склад правопорушення» науково досліджується виключно з позицій його вивчення загальною теорією права та галузевих наук. Автор статті

пропонує склад правопорушення досліджувати в певній ієрархії, за якою склад правопорушення досліджується, в першу чергу, з позиції загальної теорії права, потім з позиції його приналежності до публічного або приватного права і насамкінець з позиції конкретної галузевої науки. У такій ієрархії публічний/приватний склад правопорушення займає перехідне місце між загальною конструкцією складу правопорушення та конкретним вчиненим протиправним діянням.

Література

1. Машков А.Д. Теорія держави і права : підручник. К.: ВД «Дакор», 2015. – 492 с.
2. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. – К.: Знання, 2006. – 487 с. – (Вища освіта XXI століття).
3. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 295 с.
4. Азаркин Н.Н., Левченко В.Н., Мартышин О.В. История политических учений – М.: Юрист, 1994. – 132 с.
5. Старіш О.Г. Систематологія : Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
6. Кравченко В.В., Савчук О.П. Правознавство : Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 560 с.
7. Філософія права : Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
8. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу : Монографія. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 519 с.